

Insularizare barocă: o relectură a poemelor Olgăi Ștefan

GrațIELA Benga*

Baroque Insulation: Re-reading Olga Ștefan's Poetry

Abstract:

The aim of the present paper is to come to terms with the poetry written by a young Romanian writer, Olga Ștefan, who published her books in the 2000's – a period of astounding outburst of creativity in the field of poetry. It follows a fourfold outline: the recourse to associative poetics and multiple focalizations, the relation between body, concept and writing, the use of baroque techniques, especially geared towards mixing voices and plenteous figures, the insulation not only as a stronghold of recalibrated human beings, but also as a stimulus for polyphonic poetry writing. Undertaken in the light of resistance and metamorphosis, her poems do not celebrate the weirdness of imaginary, but a sparing alternative to the decentred mental horizon.

Keywords: body, concept, dispersion, metamorphosis, intensity

Ultimele două decenii au arătat cât de variat e imaginarul și cât de spectaculoasă paleta discursivă a poetelor care aparțin unor promoții literare apropiate. Miruna Vlada, Elena Vlădăreanu, Ruxandra Novac, Domnica Drumea, Diana Geacă, Gabi Eftimie, Teodora Coman au fost doar câteva dintre numele care s-au afirmat după anul 2000. Sunt atașate de o poetică proprie, care explorează feminitatea pe căi diferite de cele ale Angelei Marinescu, Martei Petreu sau Marianeii Marin. Nu voi relua aici, nici măcar parțial, o analiză desfășurată în altă lucrare (Benga, 2016), însă amintesc, în treacăt, că până și privirea de ansamblu asupra reliefului poetic de după 2000 descoperă o prezență mai puternică a scriitoarelor, în comparație cu generațiile precedente. Fără contribuția repetată a scriitoarelor, e dificil de conceput evoluția poeziei românești contemporane. Pe acest fundal, îmi propun ca în această lucrare să analizez cursul luat de creația unei poete intrate foarte devreme în câmpul literar.

Poetica asociativă

Cu *Toate ceasurile* a debutat Olga Ștefan în 2006, pe când era prezentă în distileria poetică de pe clublitar.com. Deși încă elevă, publicase deja în câteva reviste. Tânăra de atunci părea să fi profitat de

---

* Research Scientist PhD, Romanian Academy – Timișoara Branch, “Titu Maiorescu” Institute for Studies on Banat, gratielabenga@yahoo.com

experiențele poetice de la începutul anilor 2000. Cel puțin două dintre ele i-au influențat, decisiv, aria și metoda de explorare: manevrele în zona corporalului și incisivitatea limbajului. Retorica abundentă a tinerei poete era hrănită de mobilitatea difuză a unei imagistici orientate spre 1. formulări ale organicului (supus unei duble comprimări, dinăuntru și din afară), 2. uzul determinantului insolit, la limita stridenței stilistice (e.g. *eronat, ostil*) și 3. depozitul englezismelor senzorial agățate de resortul afectiv sau existențial al poemului (*bitter times, sour premonition, sweet surrender, bitter love* ș.a):

spaima e un organ intern. purifică/ sângele care curge prin venele femeilor înăbușite de uitare./ port între picioare un mormânt sigilat și gol./ demian, o să devin curând prea curând/ una dintre ele.// (bitter space)// îmi dau capul pe spate și zic/ că în camera asta-i mai frig decât acolo de unde vin./ [...] iarna se va prăbuși peste torsul meu ca un violator/ în serie. ca un amant.// așa încep timpurile amare. cu glasuri prostești/ cu găuri în ciorapi cu ace de gămălie înfipite-n/ căptușeala costumului de clown.// cu trupul lui demian în folderul altor femei./ cu gâtul lui demian sub răcoarea altei ghillotine. (*bitter times*)

Titlul volumului din 2006 sugerează dominantele unor stări care acoperă întreaga paletă de așteptări, apăsări și contorsionări ale subiectului poetic. Sub opresiunea realității și a convenționalului, acesta are obsesia imaginii fotografic interceptate. De aceea, poemele se încheagă în fluxul montajului de secvențe aflate în tensiune. Decupate din decorurile provocator-derizorii ale lumii autentice, ele se opun unei geografii cartografiate (afectiv, spațial și poetic) de o privire deturnată spre orizontul splendorilor:

am știut de la început ce-mi trebuie mie:/ unul care să aibă aceeași drăgălășenie nativă/ a animalelor ținute în țarcuri aceleași/ perioade de claustrare și ură pe care le/ traversez cu palmele înclieiate și dinții/ înclęștați/ unul care să se țină de balustrada proaspăt vopsită/ a grijilor și facturilor neplătite/ pentru că știi bine/ din unghiul meu/ lumea se vede mereu foarte frumoasă (*no surprises*).

În același registru al hipersensibilității senzoriale, poemele aglomerează frânturi autobiografice și oglindiri ale memoriei, alunecând între reflexia fidelă și îmboldirea distorsionantă a unui „nostalgic disimulat” (Boym, 2002: 25). Iată un exemplu: „în următorii 10 ani o să-mi restaurez amintirile/ ca pe niște grupuri statuare lipsite cu desăvârșire/ de valoare artistică” – *curșa de șoareci*).

Exercitarea puterilor de a reprezenta variațiile de cristalizare simultană a lumii (cu cartografiile afective, spații corporale, extensii livrești și subterane citadine) e centrul ordonator al viziunii poetei încă din cartea debutului. Olga Ștefan își calibrează discursul în funcție de capacitatea de-formatoare pe care o au simțurile, asumată ca mijloc de

recunoaștere a artificialului sau de explorare a stratului curat pe care îl (mai) conține existența. Proiectat fie în cuplu, fie alături de contururile unor redute feminine, subiectul poetic (cu avatarul de „cyber-gheișă”) așază solidaritatea în locul individualității. Mai mult, narativitatea alunecoasă a poemelor face ca fragmentarismul cotidian să vină în contact cu demistificările sociale și permite obiectelor să intre într-o poetică asociativă care răspunde asumării corporale:

dacă mă-ntinzi pe canapea e ca și cum ți-ai aranja/ degetele cangrenate pe o chitară dezacordată./ nu mai avem nimic între noi./ dă-mi papucii și restituie-mi corpul până la ultima/ îmbrățișare.// [...] la anul pe vremea asta toate o să intrăm/ în cursa de șoareci și-o să ne simțim cefe/le/ zdrobite de dragostea lor ca o jucărie cu arc./ la anul pe vremea asta o să fim la fel de solidare unele cu altele/ ca niște păpuși strânse într-o singură cutie de carton/ și-o să-mi placă ce-o să văd în oglindă.

Față de limbajul dur al douămiștilor (adesea împins la limita suportabilității argotice și găzduit în enunț sincopat), în poemele de debut ale Olgăi Ștefan se remarcă alte mijloace de obținere a autenticității: segmentul autobiografic e senzorializat fără a-l lăsa să atingă cavitățile visceralizării, iar rezonanțele tematice se construiesc de pe pilonii unei stilistici stranii, care face trecerea de la jocuri expresive cotidiene („dă-mi papucii și restituie-mi corpul”) la resurse figurale respinse de o mare parte a congenerilor. Așadar, coregrafia tropilor și pudoarea lexicală (cu care Olga Ștefan își reprezintă lumea interioară) apar ca forme discursive de insularizare, dacă le raportăm la combinația dintre tranzitivitatea și directetea frustră cu care limbajul poetic din anii 2000 își contraria publicul.

Zece ani s-au scurs între debutul Olgăi Ștefan și următoarea ei carte. Poetă care își decantează repetat viziunile și își lucrează cu minuțiozitate reprezentările, Olga Ștefan a surprins când a publicat *Saturn, zeul* (2016) și *Charles Dickens* (2017). Chiar dacă au apărut repede unul după altul, erau volume încheiate tematic, construite în jurul unui rizom care a înmagazinat tulburări existențiale. S-a extins prin mugurii revelațiilor întunecate, s-a articulat în noduri meditativ-narative și s-a alungit în multiple internoduri stilistice.

Cu mai puține diluări ale poeticității decât *Toate ceasurile*, *Saturn, zeul* surprinde vortexul polimorf al lumii „citite cu lupa”. Creionată cu uneltele unui imaginar detabuizant, varietatea morfologică a realității e însoțită, câteodată, de o intempestivă transgresare a barierelor dintre deriziune și livresc – ca în *casa spânzuratului* sau în *marie*: „tavanul – Guernica de igrasie –/ [...] gaj patrimoniilor abandonate./ locul acesta nu va fi dărâmat./ îl vom închiria abatorului și fabricii de lapte”. La apariție, e remarcat în *Saturn, zeul* un autenticism clădit pe naturalețea opțiunilor discursive (Cf. Cotoi, 2016: 37). Poemele fac breșe

în sistemul de așteptări al cititorului, obișnuit mai degrabă cu autenticismul poeticii douămiiste decât cu experiența policromă a postdouămiismului: transformă devierea fluxului de imagini în eschivă transparentă („trupurile sfărâmate de stânci ale corsarilor/ sunt în noi, la fel și capturile piraților./ lucrurile vor căpăta formă din ce e abia umbră acum.” – *măsurarea lumii*) și regenerează fabulația poetică. Captată în desenul unui retorism hipersenzorial și hiperconștient, aceasta nu evită să transfere organic inadecvarea (în *prude*) sau corporalitatea (în *romanț*), să sondeze interferențele apocaliptice din/ dintre lumi și să își înscezeze – când cinic, când cu oarecare tandrețe – (dez)iluzionările: „în drumurile tale nocturne, silueta omului celui mai rău/ și capul tăiat al reginei, vecinul tăcut și martorul locvace,// în inimă-mi cade ciobul de oglindă, bucata de șină.// de acolo vor reflecta, cu umilință, pustiul.” (*îmi vorbești ca pe stradă unui străin/ rămas fără nume cu care ai împărțit/ compartimentul gol al vreunui tren de noapte*).

Barochism, corporalitate, limbaj: focalizări multiple

Unul dintre resorturile în jurul căruia e construit *Saturn*, *zeul* îl reprezintă evoluția în timp a relației cu modelele canonice, dar și cu reperate marginale – problematizată în formele unui barochism conceput ca particularizare ca metamodernismului. Investigarea senzorial-imaginativă a afectelor și a dispozitivului cognitiv („creierile mici de brodat fantezii diafane/ despre păsări eviscerate cu penajul imaculat/ pentru pacea de cearșaf scrobite/ dintre popoare” – *remember*) agresează ecuația familiară a imaginii și ordinea impusă de logica sintaxei. Deși nu lipsesc conotațiile mitice (pe alocuri, mistice), în-truparea proiectată în poemele Olgăi Ștefan e explicabilă în sensul sincretismului evidențiat de studiile psiholingvistice, care arată că experiențele corporale influențează procesele de conceptualizare¹ și sunt literar (dar și cultural, social etc.) reflectate: „trăiesc într-un corp care deja nu-și mai cere scuze./ în fructul prea copt din vârful grămezii,/ adjudecat la/ insistențele țăranilor care se întorc înapoi în oltenia// să-l despici/ să-l împarți/ până nu-i prea târziu.” (*romanț*). Acumularea imaginilor analogice într-o țesătură când compactă, când răsfirată indică modalitățile în care sunt exploatare (sau, alteori, ignorate) apropierea simulacriului și experiența simulării. În funcție de acestea, încastrate în construcții metaforice (de la metaforă conceptuală până la analogie și alegorie), prinde contur variabil un spațiu poetic individualizat, marcat de întretăierea indiciilor vizuale care conduc, printr-un salt echivoc al sensului, spre o zonă în care subiectul și obiectul își transferă, de la unul la altul, funcția soteriologică.

---

¹ Plec de la premisa că percepțiile senzoriale și conceptualizarea se sprijină și pe procese neuropsihologice comune, nu doar specifice (Cf. Rohrer, 2012: 38).

Pe măsură ce imaginarul mută accentele dinspre lumea materială spre lumea cuvântului, rama realist-narativă a poemului se estompează și lasă deschisă o poartă de acces spre metamorfoza corporalului în reflecție asupra sinelui. Experiența corporală (sau libidinală, după cum ar numi-o Hélène Cixous) implicată, bunăoară, în „fructul prea copt” e însoțită de un puternic simț al sinelui și de un act de limbaj care, pe de-o parte, sfârșeamă opoziția dintre carne și spirit și, pe de altă parte, dez-mărginește trupul (Cf. Cixous, 1976: 889), într-un ansamblu proteic care împinge scrisul până dincolo de limita posibilului.

Între subiect și obiect, între experiența empirică a scrisului, exhibarea actului scriiturii și tăceri (*naïve 1, naïve 3*), poeta construiește universuri discursive cu orbite parabolice sau distopice, străbătute de forțe mareice care apar drept consecința neuniformității tensiunii apărute între pornirea thanatică și atracția escatologică.

Pe terenul străbătut de straniețe morbidă e aproximată o întregă dinamică a stărilor poetice. Neordonate după o regulă exterior-evenimentială, se succed în locul geometric în care precizia și sugestiile își găsesc proprietățile comune. Iar dintre sugestii – înglobată în succesiuni metaforice (*remember*) sau în nuclee simbolice (*enfin*) – transpare o feminitate afirmată în contrast cu statutul secund. De aceea, întrebarea funciar neliniștită, în straturile căreia sunt topite convențiile, izolarea, reinventarea și familiarizarea cu cele mai banale sau neobișnuite metamorfoze, își deschide filonul autosubversiv și insular: „cum o să treacă acest an pentru tine,/ când nu mai ești nici foarte tânără, nici foarte frumoasă,/ doar așa, ca livada lăsată de izbeliște/ pe un teren nerevendicat/ pe care se putea ridica/ un vrej de fasole,/ o vilă cu multe termopane/ sau o biserică de cartier?” (*meaningless subjects*).

Charles Dickens continuă și completează liniile trasate de *Saturn, zeul*. Aș îndrăzni să spun că alveolele feminine decelabile în *Saturn, zeul*, cu grădini care „se prefăceau în cimitire” și „mici insule/ pentru păsări bolnave și câini de pripas”, primesc acum inserții de vigoare thanatică, prin care lumea ajunge să fie un arhipelag de izolări traumatizante și, totodată, de retrageri eliberatoare. Cu *marile speranțe* ale romanului lui Dickens transformate în ecorșee ale însingurării distante (fiindcă nu întâmplător volumul se deschide cu „I stole her heart away and put ice in its place”), cartea din 2017 arată în ce măsură poezia este pentru Olga Ștefan disponibilitate imaginativă și emisie neîncetată de reprezentări ale inadecvării. Ale erupției și retragerii. Poemele scot la iveală un imaginar aflat în continuă stare de prefacere (prin mixajul concretelor pe un arc voltaic vaticinar) și producere (de flux imagistic și vârtej de sens). Acest tip de imaginar face imersiuni repetate în fluidul interior catastrofic și le reprezintă într-un lanț relațional insolit - unde se amestecă, până la contopire, trauma, gravitatea meditativă și topografia

ceremonială a miturilor, simbolismul crepuscular și o autenticitate care vizează metamorfoza (barocă a) lumii ca realitate aglomerată, mobilă, formală și substanțială: „hoituri incandescente,/ nu-mi vorbiți, rămâneți pe catafalcuri./ n-o să scriu ca și cum aş construi în jurul meu/ un sarcofag din pânși.// destui/ și-au înălțat poezia/ din oseminte și lego și o privesc retard/ cum adie” (*foarte bine*).

O poezie în act propune Olga Ștefan, o fantezie surescitată care se adună în pâlnia lucidității pregătite să sondeze obsesii, să urnească imobilismul angoaselor și să acopere câmpul semantic al unui „efort compensatoriu”, gata să împace figurația aberantă, corespondentă lumii închise, cu intuițiile recalitrante și nu mai puțin dezintegratoare. Și, mai ales, cu totala implicare (existențială) în căutarea unui sens, chiar și când tăișul conștiinței despică tiparul izbăvirii și sparge grupajul intoleranțelor, impulsionând, totodată, mișcarea imaginației:

am rupt o bucată din afișul/ cu trupe obosite din ‘93/ ca să scriu asta/ (cuvintele mele artizanale)/ și am primit un pliant/ iehovist/ numai vești bune/ din regatul/ lui dumnezeu/ cineva să ne testeze/ cu dozimetre/ loialitatea/ răceala aseptică/ a ereziei. Viața spoită/ din care nu te-ai mai trezit/ aş vrea să port negru cu tine, o soră/ de la jumătatea vieții, o nepoată cu vise mari,/ pe care le susții/ să te țin de mână./ dantele și cașmir,/ sub vița din curțile/ candidate la praznice, catafalce și/ moșteniri./ să-ți spun cum și alții/ s-au întors de acolo/ asudați/ în autocare închiriate/ cu răni pe care va trebui să le-ngrijești toată viața/ și să nu mint (*ill*).

Din poeme se desface mereu senzația de preaplin. Sau suprasaturarea de constatări (auto)ironice și dezlegări angoasant-vizionare. Cu toate acestea, multe dintre suprafețele discursive, acoperite de patina unor vanități demistificatoare („sub acest poncho stă supusul, în ie se-mbracă/ și revoluționara splendidă, cercei cu clopoței/ lovesc aerul greu de fumigene” – *croaziera*), sunt gata de noi procese de expansiune a imaginarului – parcă niciodată mulțumit de formele arborescente în care se oglindește destrămarea.

În *Civilizații* (2020) autoarea schimbă partituri și înlocuiește tonuri cu o versatilitate care e urmarea firească a strategiilor de multiplicare adoptate de subiectul poetizant. „nu scriu,/ reciclez// fac scutece și pânze pentru corăbii// din bandajele răniților/ din giulgiuri de sfinți/ și// nu cred în indiferența la sâmburele mucegăit/ când despici piersica grasă/ a sumei de gesturi/ galante” (*limbajul*). Sub straturi discursive care evită pulsionile autoscopice și ecuațiile imagistice standardizate, se află vocile empatice, retractile, sarcastice, anonime, răbdătoare, revoltate sau autoironice generate de aceeași conștiință și articulate pe amplitudini diferite ale vibrațiilor:

eu știu că lumea e din carton și nu-mi folosește./ această intensitate inaccesibilă celorlalți/ la care trăiesc ca un animal agresiv/ ținut sub observație într-o

cameră de sticlă,/ și ce strig ajunge la ei a bit off, fără elocință/ slaba mea rezistență la tratamentul agresiv cu ridicol,/ colții pe care-i înfig în polistiren: sunt în van./ [...] toți câinii care te-au păzit vreodată,/ piele și os, mârâie plutonul de execuție. (*fail*)

Ruptura care intervine între segmentele cvasinarative (înfășurate pe suprafețe reduse) pune definitiv sigiliul pe această lirică a nedumeririi, a rezervelor și revenirii. A transfigurării marginalității: „ținuta singulară a zilei. toamna care nu se mai termină/ și căldura ei condiționată de curenții/ de la răsărit. embrion de succes în clujul care construia/ frenetic/ înainte de criză și/ strălucea dystopic/ la ultimul etaj.// *is this a city of sinners?/ no, it is not*” (*lava*).

S-au discutat deja polisenzorialitatea agresivă, multifocalizarea contextelor social-ontologice, dispersările sau suprapunerile spațio-temporalităților și referențialitatea subversivă a poemelor din *Civilizații* (Cf. Conkan, 2020: 83). Mereu între lumi, prins în echivocul sensurilor pluralului din titlu (care desemnează indivizi și culturi, totodată), subiectul poetizant aproximează straturile originare ale existenței și reabilitează tonul înalt ori dicțiunea elevată, atente să evite derapajul grandilocvent, printr-o simplă manevră stilistică: „sunt șaman în corpuri pe care nu le mai pot locui.// ce credeam uitat se sparge cu dangăt mare/ și reintră în circulație”. Dincolo de scenariul clădit în jurul iubirii și durerii, imaginarul din *Civilizații* își recunoaște afinitățile cu poetele „care-și/ descopereau corpul și/ în corp/ o lance tocită” (*limbajul*) și își verifică, în același timp, rezistența la módele (și modélele) poetice. Pe scurt, visceralitatea primelor poete douămiiste e înlocuită de Olga Ștefan de experiența subiectivității transferate la nivelul unei fenomenologii a imaginarului. Iar când poezia s-a obișnuit cu distanța față de livrescul, ironia și cinismul postmodernist, autoarea lui *Charles Dickens* și a poemelor din *Civilizații* arată că potențialul figural pe care-l au intarsiile savante, însemnele oculte și aluviunile ce îngroașă, sfidătoare, vulnerabilitatea conviețuirii e departe de a fi isprăvit.

De la existența insulară la poetica relațiilor

Civilizații decupează un șir de portrete din care apar uneori (alternativ sau concomitent) starea de saturație, intensitatea, oboseala și nevoia întoarcerii la concretul de-mascării, pe care alte ipostaze ale eului îl repudiază. Marginalii (retrași voluntar în discreție sau profund alienați), copilul din ultima bancă, femeia care a renunțat la sine, pensionarul și omul în fața morții sunt cei pe care ochiul poetic îi observă:

corpurile strânse de elementii caloriferelor,/ blugii distruși/ pe suprafețe rustice/ și solitudinile superficial diagnosticate în/ discuția de rutină la cabinetul școlii.// apropierea e un accident pe stradă/ din care nu te trezești imediat// sunete de

sirenă/ peste ce fusese liniște: rușinea/ regresul/ să te lași/ dus de nas; tăiat în două de fierăstraie magice./ când adormi,/ pe retină e copilul rău/ din ultima bancă și viața lui/ despre care n-ar fi trebuit să știi nimic/ niciodată. (*fata furioasă în stație*)

Nu la constatare distanțată recurge subiectul, ci la examinarea relațiilor și a degradării lor, prin intrarea în rezonanță cu „inima mea holografică”.

De la „kilometrul zero/ al apropierii”, poemele răspund prin percutante transferuri de funcții și de sens unui mecanism de relaționare care eșuează în „nota de subsol”. Dimensiunea persistenței se distinge abia în urmele trecerii. Viu sau doar o imagine care se comportă ca și când ar exista, *celălalt* catalizează procesul scrierii, orientează registrele și dă avânt recompunerii unui sine care sondează ambiguități. Înfruntă iluzii și metabolizează (in)coerențele frontierelor: „am încercat să te aduc în catacombele astea/ în care ard tămâie și uneori/ pagini cu cifre neîmplinite și conspirații, dar tu ești îngerul gabriel și nu vii aici niciodată” (*îngerul gabriel*). Definierea umanului nu se mai produce prin fractura dintre om și animal, așa cum obișnuia să o înțeleagă religia și filosofia. Fisura autentică se întinde înăuntrul umanității, care poate distinge „stârvul animalului dinăuntru/ protejat într-un giulgiu de civilizat/ cu cearcăne”. Supoziția divizării lăuntrice² impinge conștiința pe terenul culturii și al poetizării, unde limbajul se dezvăluie ca fluctuație între prezență și absență, la limita dintre discurs (ca experiență istorică a sensului), mister al viului și iminent depozitar al morții.

Poemele din *Civilizații* măsoară efortul (rațional) de ieșire din redundanță și ireductibilitatea de fond a poeziei: „eu nu-mi permit decât acest râu./ aceste insule. aceste alinturi/ tăioase. amânări și o gheară timidă/ în tine – de care atâția se-agață.// să stau aici, să reinventez și/ ce era culoare/ să treacă”. Insula din *Saturn*, *zeul* revine pentru a reliefa dimensiunea (dez)umanizării și înălțimea imaginarului. Sau dialectica dintre interiorizare și exteriorizare. Perspectiva insulară, cu însușirile ei holistice (*Cf.* Hau’ofa, 1994: 147-161), intuiește principiul imaterial al lumii, asociat tensiunii creatoare.

Concluzii

Insularizarea, ca stare, și insula, ca spațiu personal, sunt însuflețite de o mișcare internă care, în paradigma topophiliei înțeală drept conexiunea dintre afect și loc (*Cf.* Tuan, 1990), sprijină recalibrarea

---

² Despre divizare și înțelegerea lumii umane prin intermediul unei apropieri extreme (deși înșelătoare) de „expunerea fără revelare” scrie Giorgio Agamben în *Deschisul. Omul și animalul*, traducere din italiană de Vlad Russo, București, Editura Humanitas, 2006, p. 68-76.

în planul umanului și stimulează un răspuns poetic polifonic, recognoscibil prin barochismul imaginarului. Acesta din urmă își reintră în drepturi, chiar dacă principiul raționalității nu e împins în spațiul irevelanței și, cu atât mai puțin, anulat. Manifestată ca rezistență și metamorfoză, poezia Olgăi Ștefan nu e o celebrare a extravaganței imaginarului, ci o alternativă coagulantă a orizontului mental descentrat.

REFERINȚE:

- Ștefan, Olga, *Toate ceasurile*, București, Editura Vinea, 2006.
Ștefan, Olga, *Saturn zeul*, Bistrița, Editura Charmides, 2016.
Ștefan, Olga, *Charles Dickens*, București, Editura FrACTalia, 2017.
Ștefan Olga, *Civilizații*, Pitești, Editura Paralela 45, 2020.
- Agamben, Giorgio, *Deschisul. Omul și animalul*, traducere din italiană de Vlad Russo, București, Editura Humanitas, 2006.
Benga, Grațiela, *Rețeaua. Poezia românească a anilor 2000*, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2016.
Boym, Svetlana, *The Future of Nostalgia*, New York, Basic Books, 2002.
Cixous, Hélène, *The Laugh of the Medusa*, The University of Chicago Press, 1976, Vol. 1, No. 4.
Conkan, Marius, *Civilizații spectrale*, în „Poesis International”, X, 2020, nr. 2.
Cotoi, Amalia, *Bestia de zahăr*, „Vatra”, 2016, nr. 11-12.
Hau'ofa, Epeli, *Our Sea of Islands*, in “The Contemporary Pacific”, 1994, vol. 6, 1.
Rohrer, Tim, *Embodiment and Experientialism*, in “Oxford Handbook of Cognitive Linguistics”, Dirk Geeraerts & Hubert Cuyckens (eds.), New York, Oxford University Press, 2012.
Tuan, Yi-Fu, *Topophilia. A Study of Environmental Perception, Attitudes, and Values*, New York, Columbia University Press, 1990.